

ДЕМОКРАЦИЯ И ЧОВЕШКИ ПРАВА

ПОЛИТБАРОМЕТЪР

Година 24, брой 3
7-31 март

Борис Попиванов

България е изправена пред предсрочни избори без доминираща разделителна линия в политическото пространство.

Рискът от политически хаос, породен от неясната конституционна рамка, все още не е преодолян.

Общественото мнение е разделено между проблеми на всекидневието и национални страхове.

ДЕМОКРАЦИЯ И ЧОВЕШКИ ПРАВА

ПОЛИТБАРОМЕТЪР

Година 24, брой 3
7-31 март

Съдържание

1.	ВЪНШНОПОЛИТИЧЕСКА ДИНАМИКА	2
2.	ИНСТИТУЦИИТЕ И ДНЕВНИЯТ РЕД НА ОБЩЕСТВОТО	3
3.	СЪСТОЯНИЕТО НА ПАРТИЙНАТА СИСТЕМА	6
4.	ОСНОВНИ ИЗВОДИ И ПРОГНОЗИ	9

1

ВЪНШНОПОЛИТИЧЕСКА ДИНАМИКА

Външнополитическата линия на България остава без съществени промени, макар че остава в сянката на избухналата в страната политическа криза. Периодът съвпада с честването на 20-годишнината от присъединяването на България към НАТО. Оценката на българския политически елит, с малки изключения, е положителна както за глобалната роля на Алианса, така и за националното участие в него. В многобройните събития, ознаменуващи юбилея, личат двете доминиращи интерпретации: на досегашното правителство и на президента. Министър-председателят в оставка Николай Денков набляга на съюзническия ангажимент на България в съдържането на Русия и защитата на демокрацията, докато президентът Румен Радев по традиция акцентира на необходимостта от по-висока боеспособност на българските въоръжени сили.

Кризата, свързана с оставката на Денков и перспективата за предсрочни избори, не потвърждава тезата за монопол на една политическа сила, „Продължаваме промяната – Демократична България“ (ПП-ДБ), върху евроатлантическата ориентация на България. Денков получи възможност да представи своята партия като гарант на евроатлантическия избор практически само на регулярния Европейски съвет в Брюксел. Отделни позитивни коментари за премиера и правителството (на френския президент Еманюел Макрон, на нидерландския премиер Марк Рюте) не издават явно предпочитание към ПП-ДБ. Влиятелни европейски медии като Агенция Франс Прес и „Франкфуртер Алгемайне Цайтунг“, които имат свои източници в европейските политически кръгове, по-скоро разглеждат и ПП-ДБ, и конкурентите им от ГЕРБ, като „прозападни партии“, които не са успели да се договорят за нов кабинет. В същия дух са думите и на посланика на САЩ в София Кенет Мертен, който изрази публично съжаление, че не е съставено ново правителство в рамките на този парламент, но не намекна под никаква форма за лидираща роля на една

от двете коалиции. Въпреки усилията на част от правителството и на ключови експерти да внушат, че съществува скрит проруски дневен ред на ГЕРБ и на подкрепящото досегашния кабинет Движение за права и свободи (ДПС), тези внушения поне на този етап не срещат еднозначна подкрепа сред международните партньори на страната. Реанимирани бяха позабравените обвинения срещу ГЕРБ и ДПС, че техни водещи представители са санкционирани по Закона „Магнитски“, и че са съпричастни към изграждането на руския газопрееносен проект „Турски поток“ в миналото. Това обаче все още не води до силен резонанс в чужбина. Трябва да се вземе предвид, че кандидатката на ГЕРБ за министър-председател Мария Габриел е добре позната като еврокомисар и трудно може да се възприеме от нейните колеги като проводник на антиевропейска политика. Нещо повече, звучат контраобвинения срещу ПП-ДБ, че военният министър Тодор Тагарев, който е тяхна номинация в правителството, само на думи подкрепя съюзническите ангажименти, защото в течение на шест месеца не е успял да организира изпращането на българска бронирана техника в помощ на Украйна. Външната политика става инструмент на вътрешнополитическия сблъсък, само че без видими последици за международния авторитет на кандидатите за народния вот.

Управляващите в опита си да направят положителна равносметка за деветте си месеца във властта, използваша широко членството на България в Шенгенското пространство по въздушни и морски граници. То настъпи на 31 март и бе отбелязано с множество церемонии. На фона на пълната липса на яснота относно сроковете за пълноправно членство, засягащо ключовите за българската търговия сухопътни граници, и за членство в еврозоната, първоначално анонсирано за 1 януари на следващата година, и този външнополитически успех изглежда по-скромен, отколкото го представят.

2

ИНСТИТУЦИИТЕ И ДНЕВНИЯТ РЕД НА ОБЩЕСТВОТО

Разпадът на мнозинството. В предишното издание на „Политбарометър“ бе дадена оценката, че предсрочните избори са възможен, макар и по-малко вероятен изход от ситуацията с оставката на кабинета „Денков“. Мотивите за предположението, че по-вероятно е да се стигне до правителство в този парламент, произтичаха от взаимния интерес на въвлечените политически актьори. На първо място, международните партньори на България несъмнено биха оценили положително такова решение, особено в светлината на напрежението между Русия и Запада. На второ място, ПП-ДБ биха предпочели нов кабинет поради (официално признатите си) притеснения от по-нисък резултат на предсрочни избори, а също и поради намеренията си да довършат определени проекти в редица сфери. На трето място, интересът на ГЕРБ и ДПС от предсрочни избори също не изглеждаше прекалено голям. Вярно, могат да очакват по-добър резултат, но през последните месеци доказаха, че са в състояние почти по всеки въпрос да налагат волята си на ПП-ДБ и да постигат своите цели. Ето защо запазване на ПП-ДБ в мнозинството можеше да се представи като все по-малък компромис, но и като необходима защита срещу протести и обвинения.

Реализира се, обаче, именно сценарият с предсрочните избори, за изненада на повечето анализатори и за част от партиите. Вече са анонсирани хипотези защо се получи така. Официалната хипотеза на ГЕРБ е, че не са могли повече да издържат на постоянното изнудване за министерски кресла от страна на по-малката партия в парламента. Обратно, опоненти на ГЕРБ предположиха, че партията на Бойко Борисов не е била съгласна със загуба на контрол върху прокуратурата и службите за сигурност, която би настъпила при ново правителство. Има и персонално обяснение: че Борисов не може да приеме друг човек освен себе си да стане министър-председател от името на ГЕРБ, дори този човек да е лоялната Мария Габриел. Има и конспиративна теория, че Борисов поради неясни съображения е принуден да се съобразява не със своя политически интерес, а с диктата на съпредседателя на ДПС Делян Пеевски.

Хронологията на преговорния процес за съставяне на нов кабинет е достатъчно сложна и изпълнена с твърде много обрати, за да бъде проследена детайлно. След оставката на кабинета „Денков“ бяха сформирани преговорни екипи на ПП-ДБ и ГЕРБ, които сравнително бързо стигнаха до съгласие върху политическите приоритети. По-късно дойдоха споровете върху персоналния състав на Министерския съвет. Изглеждаше сякаш ПП-ДБ настояват за обикновена ротация, при която Николай Денков и Мария Габриел сменят позициите си на премиер и вицепремиер, а останалите министри запазват местата си, докато ГЕРБ държи на разделение 50:50. Същевременно обаче и двете формации декларираха неизменно, че са готови на отстъпки. Преговорите бяха прекратени на два пъти с взаимни ултиматуми, след което Мария Габриел получи от президента Румен Радев мандат за съставяне на правителство и предложи състав, в който 7 от министрите са нови и излъчени от ГЕРБ, докато всички други са били в предишния кабинет. Избухна огромен скандал, защото ПП-ДБ обявиха, че проектолистата изобщо не е била съгласувана с тях. Протече трети кръг на преговорите, който беше прекратен с официалния аргумент, че не е постигнато разбираемостта за фигурата на министъра на вътрешните работи. Габриел се отказа от мандата. ГЕРБ и ДПС успоредно оповестиха, че няма да участват повече в никакви разговори за правителство в този парламент. ПП-ДБ също се принуди да върнат втория мандат за правителство неизпълнен, а след тях и партията „Има такъв народ“ (ИТН), на която президентът даде правото за трети опит. Това окончателно отвори пътя към предсрочни избори.

От това съвсем кратко резюме може да се направи изводът, че първостепенната задача на партиите е била да представят себе си за конструктивни, а партньорите си за виновни за евентуални нови избори. Това донякъде е логично. Проучванията на общественото мнение сочат, че мнозинството от българските граждани не иска предсрочни избори. Същевременно в настоящата ситуация за хората е много трудно да разберат каква е причината за такива избори освен задкулисен пазарлък за постове.

Може да се допусне дори, че ГЕРБ през цялото време са водили преговорите фиктивно, с намерение да ги провалят, но и с амбицията да прехвърлят отговорността за провала върху ПП-ДБ. Тази хипотеза обаче може да бъде допълнена с друга. В проектосъстава на Министерски съвет, предложен от Мария Габриел, седемте министерски позиции на ГЕРБ далеч не са случайни. Те обхващат геополитическите министерства (външни работи и отбрана), важното при едни реформи на системата за сигурност Министерство на вътрешните работи, но също и икономически ключовите за ГЕРБ енергетика и иновации. При такова правителство ГЕРБ би придобил почти пълния пакет акции върху външната и вътрешната политика на страната, а ПП-ДБ биха се задоволили с второстепенни възможности за реализация. Ето защо може да се приеме за вероятно, че ГЕРБ са стартирали преговорите с два плана едновременно: да принудят ПП-ДБ към пълна политическа капитулация, при която новото правителство би било под контрола на ГЕРБ, а споделяната отговорност – на ПП-ДБ, или, ако не успеят, да провалят нови избори. В крайна сметка се осъществява вторият вариант.

Президентът. Политическата криза концентрира вниманието върху поведението на президента Румен Радев. Радев е най-последователният и общопризнат критик на досегашното мнозинство и правителство още от първия му ден. Разпадът на мнозинството, пък и абсурдните обрати, с които бе съпътстван този разпад, сякаш идват да потвърдят оценката на президента. Обратно, за политическите партии е неизгодно кризата да легитимира правотата на държавния глава и да повиши публичния му авторитет. За партиите той също да бъде дискредитиран в хода на този процес или поне да бъде направен съотговорен за кризисната ситуация. Така могат да се обяснят например призивите към Радев да анулира указа, с който възлага на Мария Габриел да състави правителство, или обвиненията, че съзнателно колаборира с ГЕРБ при избора на служебен премиер, или твърденията, че иска да саботира едновременно провеждане на парламентарните с европейските избори в интерес на други партии.

Президентът подходи очаквано, но вероятно ефективно. Той изпълни точка по точка процедурата, наложена според конституционните промени, въпреки че непрекъснато подчертаваше колко катастрофални са тези промени за стабилността на едно управление. Радев опита както да се дистанцира от отговорност за конституционната процедура, така и да не остави впечатлението, че има чисто формална роля. Той предупреди ПП-ДБ, че е „късно“ за техните искания за избори „2 в 1“, парламентарни и европейски, но постави срокове, които фактически правят това възможно. Подхрани и

напрежение относно своите намерения с декларацията, че не би подписал указ за служебен кабинет, ако няма доверие на посочените в него министри.

Президентът трябваше да избира между 10 души за служебен премиер. Тази задача изглеждаше от самото начало трудна, защото някои от тях (като омбудсмана и заместник-омбудсмана) се оказаха в невъзможност да поемат подобна функция, а други (като управителя и подуправителите на Българската народна банка) се оправдаха за своя отказ с изискване на Европейската централна банка. Партиите опитваха допълнително да затруднят избора, след като лидерът на ГЕРБ Бойко Борисов се обяви против номинация на председателя на Народното събрание Росен Желязков, а ПП-ДБ заговориха срещу „ярките политически лица“ от ГЕРБ. Радев накрая се спря на председателя на Сметната палата и бивш председател на парламента от ГЕРБ Димитър Главчев, с мотивите, че той единствен от всичките десет потенциални фигури се е съгласил. Разбира се, това не попречи на незабавните критики, че Радев иска да върне ГЕРБ във властта през задния вход. Появиха се и критики в друга посока – че Радев не е започнал да конструира своя партия навреме, за да може да участва в едни предсрочни избори, и така за пореден път остава встрани от реалния политически процес.

Очертаващата се ситуация – на служебно правителство на президента, което не е избрано от президента – е безпрецедентна и изисква много прецизни действия от страна на държавния глава, за да не бъде заклеймен като виновник за задълбочаване на политическата криза.

Общественото мнение. Вниманието на българското общество бе привлечено от разнородни събития, които разкриват определени тенденции.

В рамките на броени дни се случиха няколко инцидента с чуждестранни граждани. Жители на родопското село Храбрино задържаха „подозрителни“ заради външния си вид и цвят на кожата чужденци, които впоследствие се оказаха редовни студенти по медицина. Скоро след това масови коментари и притеснения бяха породени от три сбивания между български и чужди граждани в София. Причините все още не са докрай изяснени, но подхраниха страховете от нелегални мигранти и доведоха до протести с искане за закриване на център за бежанци в столичния квартал Овча купел.

През март традиционно се отбелязва годишнината от спасяването на българските евреи от Холокоста по време на Втората световна война. Тази година това кулминира в един институционално подкрепен и преднамерено националистически Поход на толерантността, предназначен да легитимира

идиличната версия на българските елити за отношението към евреите в миналото. Проведеха се и алтернативни събития, напомнящи за не толкова идилични прояви в този период. Участниците в тях бяха заклеймени като безродници и нихилисти, обслужващи македонски и сръбски пропагандни клишета. В такъв контекст, изключително показателно, попада инцидентът с българския депутат и бивш министър Даниел Лорер, който е от еврейски произход. Той се оказа заобиколен в софийски ресторант от групичка националисти и обиждан с антисемитски възглasi.

Смъртта на българския патриарх Неофит предизвика действително всенародни и безпрецедентни прояви на скръб. Беше обявен двудневен национален траур, а политици от всички партии, без изключение, изразиха почитта и преклонението си пред „духовния баща на нацията“. Нещо също невиджано, освен в първия ден на големи военни конфликти – националната телевизия посвети близо 40 минути от основната си новинарска емисия на тъжната вест, игнорирайки всички други

събития от деня. Погребението на патриарха бе проведено с военни и държавни почести, с церемония, която няма аналог от времето на смъртта на цар Борис III. Всичко това е забележително включително и заради факта, че никога по-рано Неофит не е бил тема в политически дневен ред, нито в реториката на политиците. Трябва да се каже, че погребението придоби и международен привкус. Присъствието на вселенския патриарх Вартоломей възбуди ожесточени спорове. Негативните нагласи срещу Вартоломей бяха обяснени по две линии – с вековната гръцка съпротива срещу българското православие и със слуховете за съпричастност на Вартоломей към католически и американски стратегически концепции.

Общият знаменател на тези процеси в общественото мнение са националните страхове. Те разкриват едно общество, което е силно притеснено за своята идентичност и своето бъдеще, и в този смисъл лесно бива манипулируемо за ксенофобски и антисемитски цели, и което силно се нуждае от водачи, но не ги вижда в политиката.

3

СЪСТОЯНИЕТО НА ПАРТИЙНАТА СИСТЕМА

ГЕРБ-СДС. Партията на Бойко Борисов изглежда в добра политическа кондиция. Социологическите проучвания неизменно ѝ отреждат първо място, и то с внушителна дистанция пред втората политическа сила. Преимуществото на ГЕРБ в местната власт личи не само от изборните резултати през миналата есен, но и от частичните местни избори в последните седмици и от огромните трудности, през които минават кметовете на политическите им конкуренти от ПП-ДБ в градове като София и Варна. През деветте месеца на кабинета „Денков“ ГЕРБ успешно играеше ролята на „вътрешноправителствена опозиция“, за да може накрая да си възвърне функцията от 2009-2021 г. на водещ и незаобиколим партньор във всички преговори за правителство.

Предсрочните парламентарни избори са продукт на волята на ГЕРБ. Въпреки амбицията на Борисов да ги представи като отговорност на ПП-ДБ, това трудно може да се случи. Първоначално Борисов беше оставил на своя преговорен екип да произвежда публично новините от разговорите с ПП-ДБ, но по-късно се намеси лично, и то по достатъчно категоричен начин. Няма съмнение, че със своето решение лидерът отговаря на очакванията на своите партийни структури и активисти, които очевидно не бяха доволни от второстепенната роля на партията им в управлението при факта на изборна победа. Заедно с това Борисов е изправен и пред две други перспективи – предизборна и следизборна. Определянето на Димитър Главчев за служебен премиер неизбежно породи критики, че ГЕРБ се връща „през задния вход“ във властта и ще организира изборите. Само по себе си това създава условия за предизборна кампания под знака „всички срещу ГЕРБ“, което не би трябвало да бъде в интерес на една излязла от политическа изолация партия. Какво ще бъде отношението на ГЕРБ към служебния кабинет, и обратно, в този смисъл е въпрос с голямо политическо значение. На второ място, ГЕРБ отива към избори с явното намерение да управлява, и то в по-добра конфигурация от онази, която изглеждаше почти договорена с ПП-ДБ. Няма гаранции, че в следващия парла-

мент ГЕРБ и ПП-ДБ ще имат заедно повече от 120 депутати, така че подкрепата и на трета партия, не дискретно, а публично, може да се окаже необходима. Ако става дума за коалиция между ГЕРБ и ДПС, проблемът със събиране на мнозинство стои, но далеч по-важен е проблемът за легитимността на такава коалиция, която от първия ден има риск да бъде изложена на протестен и международен натиск. Всякакви други хипотетични мнозинства са прекалено сложни за прогнозиране. Така че най-съществената трудност пред ГЕРБ, която между другото не позволяваше на мнозина наблюдатели да приемат сериозно варианта за предсрочни избори, е каква (по-добра от сегашната) формула на управление ще бъде в състояние да предложи. Разбира се, следва да се отчитат и непублични мотиви за ориентацията към предсрочен вот, като евентуални притеснения от реформите в секторите сигурност и съдебна власт, но политическата несигурност продължава да е факт.

„Продължаваме промяната – Демократична България“ (ПП-ДБ). Коалицията е, поне засега, големият губещ от политическата криза през март. Предпоставките за тежките загуби на политически позиции са залегнали още в началото на мандата, когато ПП-ДБ допуснаха да легитимират ГЕРБ и ДПС като незаменими и задължителни участници в управленския диалог, и когато повярваха, че ротацията на правителството е чисто технически процес, който може да се приеме за даденост и който ще протече без сътресения. Това са и причините, поради които ПП-ДБ отложиха най-важните за тях теми за след ротацията – промените в Закона за съдебната власт, без които конституционната реформа в тази ѝ част няма особен смисъл; промените в регулаторите, за които смятаха, че ще имат право на участие и вето при заложено мнозинство за избор от две трети от народните представители; и промените в сектор сигурност, за които разчитаха, че ГЕРБ и ДПС няма да имат избор, освен да подкрепят при осъществена ротация и подписано управленско споразумение. Така през март се оказа, че ПП-ДБ няма кой знае каква да се похвалят от 9-месечния си мандат.

Това предизвика серия политически грешки с явни имиджови последици. Първо, в преговорния процес ПП-ДБ така и не успяха да демонстрират единство на фона на монолитността на ГЕРБ. Докато лидерът на Демократи за силна България Атанас Атанасов неведнъж се молеше публично на Бойко Борисов да помогне за кабинет с премиер Мария Габриел, съпредседателят на ПП Асен Василев хазартно настояваше, че Мария Габриел „не може и не трябва да бъде премиер“, очевидно с надеждата, че ГЕРБ ще се уплашат и ще направят отстъпки. Второ, ПП-ДБ твърде открито показаха, че се намират в слаба позиция и че за тях е страшно важно да съхранят настоящото мнозинство. Те не само умоляваха Борисов да се намеси, но дори когато вече ставаше ясно, че играта е приключила, апелираха ГЕРБ да използват втория мандат на ПП-ДБ и да предложат кабинет с Габриел. Тази слабост определено не работеше в полза на имиджа на смели и безкомпромисни реформатори. Трето, ПП-ДБ сбъркаха принципно основните си послания. С намерението да ускорят преговорите, те обявиха, че с ГЕРБ нямат разминавания по приоритетите на управлението, с което сами фактически признаха, че целият сблъсък се води за постове и назначения. Цялостната непоследователност се откри яро тогава, когато ПП-ДБ със специална декларация заявиха, че „ГЕРБ е на ход“ и „ГЕРБ трябва да намери изход от кризата“, а в същото време непрекъснато предлагаха нови и нови формули и идеи. Четвърто, ПП-ДБ демонстрираха прекалено грубо политиката си на двойни стандарти. След като девет месеца обясняваха, че правителството е евроатлантическо, а конституционните промени са тяхна идея и тяхна кауза, в хода на преговорите за ротация започнаха да нападат ГЕРБ, че обслужва руските интереси, кандидатът за премиер Мария Габриел е „красивото лице на мафията“, а конституционните текстове, усложняващи избора на служебен премиер, са били предложение на ГЕРБ. От всичките тези изявления човек би добил впечатлението, че ПП-ДБ са управлявали заедно с мафията и в услуга на руските интереси, а най-свидната им рожба, Конституцията, е всъщност дело на други партии.

Като всяко конюнктурно начинание, така и конституционната реформа се обърна срещу своите инициатори. ПП-ДБ се стремяха да ограничат правомощията на президента, но изправиха България пред конституционна криза, фактически връчиха министър-председателския пост на ГЕРБ и запазиха пълните правомощия на служебния кабинет поради отложения закон за тяхното ограничаване. Не на последно място, решението да върнат втория мандат за кабинет на президента неизпълнен трябваше да изглежда като знак към ГЕРБ, но на практика показа политическата изолация на ПП-ДБ, които почти открито признават, че не са в състояние да намерят партньори извън ГЕРБ.

Стартиращите преговори за листи за националните и европейските избори по традиция са изпълнени с напрежение между партньорите в тази коалиция. Вероятно този етап ще бъде преодолян, но мрачната перспектива остава в сила. ПП-ДБ сякаш са пожертвали всичките си претенции за принципност и експертност, за монопол върху евроатлантизма и върху инициативата за реформи. Не е случайно, че се появиха анализи, които предричат на ПП-ДБ сериозен срив на предстоящите избори, по-сериозен отколкото сегашните проучвания индикират. Заключениеята, разбира се, са прибързани, защото ПП-ДБ, както и преди, няма конкурент в своята електорална ниша.

Движение за права и свободи (ДПС). След проведението по-рано тази година избор на съпредседатели, партията избра и свое оперативно ръководство. Новото Централно оперативно бюро в голямата си част включва фигури, смятани за близки до съпредседателя Делян Пеевски – местни лидери от районите, в които той се е кандидатира за депутат, или кметове, с които е имал редовно взаимодействие, или хора с бизнес профил, които досега са били по-скоро далеч от високите партийни етажи. Все пак прави впечатление заместник-председателският пост на евродепутата Илхан Кючюк, когато мнозина наблюдатели в предишни периоди разглеждаха като алтернатива на Пеевски. Така или иначе, поне видимо, властта на Пеевски сякаш е консолидирана.

ДПС дълго време излъчваше сигнали, че е готово да подкрепи ново правителство на ГЕРБ и ПП-ДБ. Вярно е, че не спираха атаките и критиките срещу ПП-ДБ, обвинявани, че дори саботират предвидената ротация. След краха на преговорите за кабинет ДПС рязко втвърди тона и обяви предсрочните избори за единствен изход от кризата. Може да се допусне, че ДПС и лично Пеевски имат интерес от нови избори не само поради надежди за силно представяне, но и заради потребността от легитимирани на новото ръководство в изборния процес. Следва да се припомни, че сегашната парламентарна група на партията е продукт от подреждане на изборни листи във време, в което доминираща роля играеше бившият лидер Мустафа Карадайъ. Неволно съдействие на амбициите на Пеевски оказват кръговете на ПП-ДБ, които тиражират версията, че новите избори се дължат на натиска на Пеевски над ГЕРБ и Борисов. По такъв начин ключовата позиция на Пеевски изпъкна още повече. И не на последно място, публично афиширана цел на ДПС е официално влизане в изпълнителната власт, което не би могло да се случи без нов парламент. Ранните и доста предварителни калкулации сочат, че е възможна парламентарна конфигурация, в която ГЕРБ математически не биха могли да съставят мнозинство без ДПС.

„Възраждане“. Партията на Костадин Костадинов изглежда е в процес на възстановяване след поредицата напускания и изключвания на депутати и общински съветници. „Възраждане“ от самото начало на този парламент апелира за предсрочни избори, но сега като че ли не е готова за тях. Най-малкото, има риск да не демонстрира такъв значителен ръст спрямо април 2023 г., който би уплътнил претенцията за неспирно възходящо развитие. Такова може да е едно от обясненията за най-съществен ход на партията през март, да внесе законопроект за излизане на България от НАТО. Формалният повод е 20-годишнината от членството на страната в Алианса. Но всъщност, при липсата на публичен диалог и настроения по тази тема, законопроект от такъв характер само би могъл да сплоти т.нар. евроатлантически сили, ГЕРБ и ПП-ДБ, и да помогне за преодоляване на различията им. Несъмнено за „Възраждане“ би било по-изгодно двете формации допълнително да се отслабят в ново непопулярно управление. Предсрочните избори не отменят този сценарий, но при всяко положение го отлагат.

Българска социалистическа партия (БСП). Партията на Корнелия Нинова се намира в период на задълбочаваща се криза. Атаките на тясното партийно ръководство срещу влиятелни местни структури като софийската, и не само, провокират нова серия от заявления за напускане на БСП или за опозиционно поведение.

Стигна се до оповестяване на ново вътрешнопартийно опозиционно движение, което прие названието „Бузлуджанци“ – символичен знак за приемственост с традициите на партията, учредена преди повече от 130 години на връх Бузлуджа в Стара планина. Заедно с вътрешнопартийни опозиционери, на учредителната среща присъстваха и немалко фигури, свързани в миналото с БСП. Това донякъде би могло да се превърне в минус за новото движение защото част от тях се ползват с незавидна слава сред социалистическите избиратели. Същевременно, не може да се пренебрегне фактът, че за първи път двама принципни опоненти като бившия лидер Сергей Станишев и бившия президент Георги Първанов застанаха заедно. Има индикации, че движението ще се опитва да лансира софийския партиен водач Иван Таков за алтернатива на Нинова. Въпрос е на внимателно премислена кампания по две причини: Таков все още е относително слабо известен на националната публика, а и посланията му, фоку-

сирани върху миналото и традициите, трудно биха си пробили път сред по-младите поколения българи. От доста време насам ахилесова пета на всички борби в лявото политическо пространство е самозатварянето в един застаряващ електорат.

Традиционен подход на Нинова в подобни случаи е да прокарва делението между „истински“ и „фалшиви“ социалисти, като с последните обозначава своите опоненти, обвинявани, че работят за бизнес интереси или за други партии. Решението за предсрочни избори изправя Нинова и нейния антураж пред сложен тест. От една страна, ако изборите бяха само европейски, БСП почти сигурно щеше да претърпи тежка катастрофа, най-вече заради антиевропейските си послания. Също така, наличието на парламентарен вот е алиби за нова консолидация срещу опонентите на ръководството в името на „общия партиен успех“. Това е важна стъпка в навечерието на избор за нов партиен председател, предвиден за тази есен. Независимо дали Нинова ще реши да се кандидатира, в съмнително съответствие с уставните правила, или ще посочи свой приемник, за нея е важно вътрешнопартийната дискусия да бъде отлагана колкото се може по-дълго. От друга страна, ерозията в партийните структури през изминалата година след последните парламентарни избори е толкова напреднала, че е много трудно да се очаква по-добро електорално представяне. В това отношение екипът на Нинова се ориентира към най-лесното решение. Използвайки номинацията на нов служебен премиер в лицето на Димитър Главчев, партийното ръководство стартира кампания с предварителни обвинения в нечестност на изборите, организирани според посланията на тази кампания от колаборацията между президента Радев и ГЕРБ.

„Има такъв народ“ (ИТН). За първи път след големите изборни успехи от 2021 г. партията на Слави Трифонов получи мандат за съставяне на правителство от президента Радев. Събитието е чисто формално, защото шансове за кабинет вече нямаше, но все пак напомни на избирателите, че има такава партия, че тя поддържа опозиционно поведение, и че може да бъде част от политическия процес. Не може да се твърди, че намерението на президента е било да легитимира ИТН на прага на предизборната кампания, когато самата партия според проучванията е на прага на влизане в бъдещ парламент, но ефектът би могъл да бъде в подобна посока.

4

ОСНОВНИ ИЗВОДИ И ПРОГНОЗИ

Политическата криза в България се развива на фона на обществена апатия. Интересът към изборите – национални и европейски – на този етап не е голям. Темите, по които се сблъскват публично политическите партии, не дават надежди за по-висока мотивация. Споровете за службите за сигурност, за фигурата на вътрешния министър, за съдебната власт, за авторството на конституционните промени или за Паметника на Съветската армия едва ли са вдъхновяващи. Дори тезата, че на карта е поставена геополитическата ориентация на България, не среща масов отзвук. Въпреки отделни политически заявки, радикализация по въпроса „за“ или „против“ НАТО просто не съществува. Последното проучване на Евробарометър, публикувано през март, установява, че най-сериозните проблеми за българите са икономическата ситуация и безработицата (39%), здравеопазването (28%) и цената на живота (26%). Забележително е, че никоя от тези сфери не се разглежда като приоритетна в преговорите за ново правителство. Най-точният коментар го дава в заглавие на своя статия не друга, а „евроатлантическата“ медия „Дневник“: „Българите се вълнуват от проблеми, различни от драмата в централната власт“ (27 март). Това е при всяко положение тежка присъда не само за основните играчи ГЕРБ и ПП-ДБ, но и за Българската социалистическа партия, която не иска или не може да доближи дневния ред на българската политика до дневния ред на българските граждани – въпреки всички безспорни условия за това.

Ако през март основната интрига в българската политика беше „кой ще носи отговорност за едни предсрочни избори“, то през април се очертава нова версия във вида „кой ще носи отговорност за служебния кабинет“. Формално би трябвало това да е президентът. Но тъй като конституционните промени го лишават от правото сам да избира премиер и да определя министри, едва ли Радев би бил съгласен всички позитиви и най-вече негативи от функционирането на подобен кабинет да се пишат на сметката на президентската институция. Фигурата на служебния премиер, на свой ред, отправя отговорността към конкретна политическа партия,

в чийто интерес също едва ли влиза да бъде възприета като задкулисен претендент за „служебна победа“. Редица партии вече декларираха, без някой да ги е поканил, че няма да се включат със свои представители в кабинета. И ако вземем предвид факта, че през времето на действие на този кабинет парламентът, за разлика от предишни периоди, ще работи, само че в отсъствието на мнозинство, проблемът за отговорността на законодателната дейност застава редом до проблема за отговорността на правителствената власт. Хипотетично възможни са всякакви импровизирани решения, които биха могли да усложнят управлението до неузнаваемост.

Честността на изборите също е тема, която традиционно възниква в България, но сега нейната тежест сякаш е по-голяма от обикновено. Без да имаме назначен служебен кабинет, редица партии вече го обвиняват в намерения за изборни манипулации. Несъмнено това също ще упражнява демотивиращ ефект върху избирателите. Наличието на буквално същите партии, взели участие в изборите от април 2023 г., и то с малки изключения (ДПС, ВМРО) със същите партийни ръководства, не допринася за по-висока електорална мотивация. Предстоят първите избори от много време насам, в които не се откроява ясна разделителна линия между партийните конкуренти, каквато беше оста „ляво-дясно“ в миналото или напрежението „статукво-промяна“ доскоро.

Обикновено преди избори се коментира потенциалът за поява на нова партия, която би могла да създаде интрига. До регистрацията на партийните листи има време да се появи такава. Ако обаче тя не е свързана открито с президента Радев, практически няма шанс да размести драстично съществуващите междупартийни баланси. А дори и в посочения случай рисковете са прекалено много, а срокът прекалено кратък, за да има гаранции за успех.

Условията за задълбочаване на кризата на доверието в конституционната система и политическите партии са налице.

ЗА АВТОРА

Д-р **Борис Попиванов** е доцент по политология в Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Изследванията му са концентрирани в областта на политическите идеологии, теорията и историята на лявото, както и българския преход.

ИЗДАТЕЛ

Фондация Фридрих Еберт | Бюро България
Ул. Княз Борис I 97 | 1000 София | България

Отговорен редактор:
Жак Папаро | Директор, ФФЕ, Бюро България
тел.: +359 2 980 8747 | факс: +359 2 980 2438
bulgaria.fes.de

Контакт:
office@fes.bg

Използването с търговска цел на всички, издадени от Фондация Фридрих Еберт (ФФЕ) публикации, не е позволено без писменото съгласие на ФФЕ.

ЗА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Фондация Фридрих Еберт България издава „ПОЛИТ-БАРОМЕТЪР“ от 2000 година насам, анализирайки актуалните и дългосрочни политически процеси и идентифицирайки тенденциите в българската политика със специален фокус върху политически партии като главни актьори на демокрацията.

В ситуация, в която качеството и безпристрастността на българските медии са под въпрос, имаме за цел да предоставим на българските и чуждестранните читатели научна основа за по-нататъшна политическа дискусия.

bulgaria.fes.de

ПОЛИТБАРОМЕТЪР

Година 24, брой 3
7-31 март

България е изправена пред предсрочни избори без доминираща разделителна линия в политическото пространство.

Рискът от политически хаос, породен от неясната конституционна рамка, все още не е преодолян.

Общественото мнение е разделено между проблеми на всекидневието и национални страхове.

Повече информация по темата ще намерите тук:
bulgaria.fes.de